

Ağustos 2020 | Sayı:5

BASRA KÖRFEZİ'NDE ÇİN'İN DENGE POLİTİKALARI

Bir süredir Basra Körfezi'nde kendine yer açmaya çalışan Çin, COVID-19 ile kendine yeni bir fırsat bulmuş gibi. Bu minvalde bir denge politikası izleyen Pekin, Körfez İşbirliği Konseyi (Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Umman) ülkeleri ile olan ilişkilerini, İran ile yaklaşarak dengeliyor. Bu sayede sadece ABD'nin değil Hindistan'ın da bölgedeki manevra alanını daraltmayı hedefliyor.

Körfez Arapları ve Çin: Yakın Dönem İlişkiler

COVID-19 nedeniyle nice sektörde faaliyetlerin yavaşlamasıyla birlikte petrol

fiyatlarının düşmesi, senelerdir ekonomilerini çeşitlendirmeye çalışan Körfez ülkelerini alarma geçirdi. GSYH'lerinin %25'ine yakın bütçe açığı verme ihtimaliyle yüzleşen söz konusu ülkeler, acil yatırımcı peşinde. Doğu Asya ve Afrika'daki artan görünürlüğü ile Washington'un manevra alanını daraltan Pekin, bu bağlamda Körfez Bölgesi'ni yeni rekabet alanı olarak belirlemiş gibi. Basra Körfezi, hâlihazırda Çin'in enerji ihtiyacının yarısından fazlasının temin edildiği bir coğrafya. ABD'nin bölgedeki en önemli müttefiklerinden ve dünyanın en büyük petrol ihracatçısı olan Suudi Arabistan, Mayıs ayında ham petrol satışının yaklaşık üçte birini (günde yaklaşık 2 milyon varil)

Çin'e gerçekleştirdi. Riyad aslında, daha geçen seneden, Çin'in en büyük enerji tedarikçisi olan Rusya'yı ikinci sıraya geriletmişti. Kuveyt ve Umman'dan satın alınan ham petrol ile Katar'dan sağlanan LPG miktarı da, geçen zamanda katlanarak arttı.

Çin, pandemi sürecinde, gerek tıbbi malzeme yardımlarıyla gerekse Orta Doğu genelinde test merkezleri açan genetik şirketi BGI Group vasıtasıyla prim yapmayı başardı. Fakat Pekin'in bölgesel faaliyetleri, sağlık sektörüyle sınırlı değil. Mayıs ayında, Çin'in İpek Yolu Fonu, güç üretimi ve desalinizasyon üzerine uzmanlaşmış Suudi şirket ACWA Power'in yenilenebilir enerji biriminin %49'unu satın aldı. Haziran ayında ise Suudi yatırım şirketi Batic ile Çinli Huawei arasında, Suudi Arabistan'da temelleri atılacak akıllı şehirler üzerine bir sözleşme imzalandı. Benzer bir anlaşma, Umman Enformasyon ve İletişim Bakanlığı ile Huawei arasında, ülkenin dijital altyapısının desteklenmesi amacıyla yönelik olarak gerçekleşti. BAE bünyesinde, Dubai Elektrik ve Su Otoritesi ile Huawei arasında dijital dönüşüm ve yapay zeka konusunda iş birliğinin derinleştirilmesi görüşmeleri sürüyor. Körfez'deki demografik yapıda gençlerin (25 yaş altı) oranı %25-50 arasında seyrediyor. Ve son teknolojiler, Körfez'de özellikle yeni neslin ilgisini bir hayli cezbediyor. Bu çerçevede sadece Huawei değil Alibaba ve Tencent (özellikle WeChat programı) ile, TikTok uygulamasının sahibi ByteDance de bölgedeki pazar paylarını artırmak için kıyasıya çabalıyor. TikTok, Körfez'deki sosyo-ekonomik dönüşümün ilginç bir örneği; 2018'de Dubai'de TikTok için bir bölgesel ofis kurulurken, 2019'da Suudi Arabistan, TikTok kullanıcıları sıralamasında 10 milyon üye ile dünya

sekizinciliğine yükseldi. Dubai ise, tarihi Ekim 2021 olarak belirlenen World Expo etkinliği için resmi robotik ortağı olarak Çinli şirket Terminus Technologies ile anlaştı.

Bölge ülkelerinin Çin ile temasları sadece ekonomi-enerji ekseninde ilerlemiyor. Riyad'ın 1980'ler sonunda ve 2007'de Çin'den tedarik ettiği DF-3A ve DF-21 orta menzilli balistik füzeleri ile Katar envanterinde 2017 yılında tespit edilen Çin üretimi kısa menzilli SY-400, iki taraf arasında askeri bazı temaslara işaret ediyor. Çin'in bölge ülkelerinden Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne binlerce silahlı İHA sattığı da biliniyor. Geçtiğimiz kasım ayında Suudi Arabistan ve Çin donanmaları arasında gerçekleştirilen Blue Sword (Mavi Kılıç) 2019 tatbikatı da, ABD için oldukça düşündürücü.

Ancak Washington ve Pekin arasındaki gerilim daha da yükselirse, Körfez'deki ortaklar Çin'e satış yapmama konusunda baskı ile karşılaşabilir. Nitekim ABD son zamanlarda bölgedeki ortaklarını Çin karşıtı politikalara yöneltmekte olup, İsrail'i liman inşaatı ve işletmeciliği ile 5G gibi kritik teknoloji konularında Çin ile iş birliğinden kaçınması hususunda uyardı. Washington'un benzer çağrısı başta Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere Körfez ülkelerine yaptığı da dile getiriliyor. Bu minvalde Çin, İran'ı bir denge unsuru olarak hedefine oturtuyor.

Çin'in Joker Kartı: İran

İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif, geçtiğimiz temmuz ayında yaptığı açıklamada, Çin ve İran'ın 25 yıllık bir stratejik anlaşmanın son detaylarını

istişare ettiklerini vurguladı. Söz konusu inisiyatif, sadece milyar dolarlık bir ekonomik ortaklık anlamına gelmiyor; ilave olarak, yakın askeri iş birliğini de öngörüyor. Çin'e göre İran, ürettiği mallar için büyük bir pazar olmasının yanı sıra, hatırı sayılır bir petrol tedarikçisi. İran da bu sayede, süregiden ABD yaptırımlarının arka planında, biraz daha nefes alabilmeyi ümit ediyor. Geçen sene Hint Okyanusu ve Umman Körfezi'nde gerçekleşen İran-Çin-Rusya ortak tatbikatı ile beraber düşünüldüğünde, masaya yatırılan ortaklık projesinin askeri boyutu ise özellikle ABD'yi huzursuz ediyor.

Çin-İran ortaklığı, Güney Asya gibi civar bölgelerdeki dengeleri de değiştirebilir. Bununla ilgili olarak, 2016 yılında İran ve Hindistan arasında imzalanan ve İran'ın stratejik Çabahar Limanı'nı demiryolu üzerinden Hindistan, Afganistan ve Orta Asya'ya bağlamayı hedefleyen anlaşmanın hatırlanması yerinde olur. ABD baskısından ötürü Yeni Delhi'nin projedeki sorumluluklarını yerine getirmediğinden şikayetçi olan Tahran, girişimi çoktan rafa kaldırmıştı. Çin ile son zamanlardaki yakınlaşma da, bu projenin küllerinden yeniden doğması çabalarının bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Yeni bağlamda Çin, Çabahar Limanı'nı, Bir Yol Bir Kuşak Projesi'nin önemli merkezlerinden olan Pakistan'daki Gwadar Limanı'na bağlayabilir. İran'da siyasi çevrelerde 2018'den bu yana dillendirilen ve İran'ın Hürmüz Boğazı'na bağlı kalmadan Umman Körfezi'nden petrol ihraç etmesini sağlayabilecek 1000 kilometrelik Gore-Cask petrol boru hattı projesi açılış töreni, haziran ayında gerçekleşti. İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani de, 16 Temmuz'da yaptığı açıklamada Çabahar ile Cask limanlarına vurgu yaparak, Cask'ı ülkenin petrol ihracı için ana rota olarak belirledi. Yeni güzergah, İran'ı türlü

gerilimlere sahne olan Hürmüz Boğazı'na petrol transferi açısından mahkûm olmaktan kurtarıırken, İran tankerlerinin kat ettiği yolu kısaltacak ve gerektiğinde bu stratejik su yolunu kendi çıkarları doğrultusunda kapatabilmesini sağlayacaktır.

Kazanan Kim?

Yine de, Çin'in Körfez yatırımlarının 2011'den bu yana düşüş gösterdiğini ortaya koyan bazı uzmanlar, Pekin'in buradaki ABD nüfuzunu kırmasının zor olacağı kanaatinde. Tespitlere göre Çin'in bölgedeki doğrudan yabancı yatırımları, devlet eliyle ilerleyen birkaç altyapı ve enerji projesinden ibaret ve sürdürülebilirliği meçhul. Askeri açıdan değerlendirildiğinde de, Anglo-Amerikan donanımının hâkim olduğu Körfez envanterlerinin sil baştan Çin (ve Rus) ekipmanıyla değiştirilmesi olası görülüyor.

İlaveten, Körfez mallarının ihracı için Asya'da tek pazar olarak görülmeyen Çin, bu açıdan Hindistan ile rekabet içinde. Arap Körfezi'ne açılım, Başbakan Narendra Modi döneminin en çarpıcı dış politika hamlelerinden sayılmakta. Ancak, Çin ile kıyaslandığında, COVID-19 ile birlikte Hindistan'da daha da yükselen İslamofobi, Körfez ülkelerinin eleştiri oklarına hedef olmakta. Virüsün yayılması, mart ayı ortalarında başkent Yeni Delhi'de toplanan bir grup Müslüman ile ilişkilendirilirken, Modi'nin mensubu olduğu radikal Hindu milliyetçisi BJP partisi, Müslümanları "korona cihadı" ile suçlamakta. Yine de sene başından bu yana Müslüman şahıs (sayıları 200 milyonu bulmaktadır) ve işletmelerin maruz kaldığı ayrımcılık ile şiddetin Körfez ülkeleri ile ilişkileri zedelendiği iddia edilemez. 2019'da yürürlüğe giren yeni bir yasa ile

Afganistan, Bangladeş ve Pakistan'dan gelen Müslüman olmayan dini azınlıklara vatandaşlık yolunun açılması, ya da Müslüman ağırlıklı Cammu-Keşmir bölgesinin anayasal özerkliğinin kaldırılması kararı dahi, Körfez-Hindistan ilişkilerini temelden sarsmaya yetmedi. Pragmatik çerçevede bölge ülkeleri Hindistan'ı kritik bir ihracat pazarı ve etkili bir ticaret ve yatırım ortağı olarak değerlendiriyor.

Bir başka deyişle, bölgede denge politikası güden tek aktör, Çin değil. Üstelik Körfez ülkeleri, denge siyasetini İran'a yönelik de uyguluyor. Şubat ayı ortalarında Suudi Arabistan, Kuveyt, Bahreyn ve Umman, İran'dan dönen Şii hacılar vasıtasıyla ülkelerinde ilk COVID-19 vakalarının görüldüğünü iddia ederek Tahran'a cephe almışlardı. Ancak birkaç hafta sonra, Suudi Arabistan haricinde pek çok bölge ülkesi, Çin'in ardından bu hastalık nedeniyle en çok ölüm vakasının kaydedildiği İran'a insani yardım seferberliği başlattı. Bu sürecin başını çeken Abu Dabi, askeri helikopterler ile ilk yardım kitleri nakletti; bunu, Katar Emiri'nin gönderdiği altı tonluk tıbbi malzeme ve erzak ile Kuveyt'in deklare ettiği 10 milyon dolarlık insani yardım izledi. Mevzubahis hamleler, bazı Körfez ülkelerinin suya düşen İran uranyum anlaşması ve Kudüs Muhafızları Komutanı Kasım Süleymani'nin öldürülmesi akabinde izledikleri gerginliği düşürme politikalarının bir başta türü olarak okunabilir. Ancak son günlere damgasını vuran İsrail-BAE yakınlaşması ise, İran'a verilmek istenen bir mesaj mahiyetindedir.

Özetle, Basra Körfezi'ndeki dengeler, giderek daha fazla aktörün devreye girmesiyle birlikte daha da

hassaslaşmaktadır. Bölgenin yerlisi olan Arap ülkeleri, çeşitli güvenlik kaygılarından ötürü müttefik ve müşterilerini çeşitlendirmek isterken, başta ABD olmak üzere statükodan yana olan büyük güçleri ve bölgesel ortaklarını tedirgin etmekte ve bağımsız davranmamaktadır. Ve Çin'in Körfez'de "sert" ve/veya "yumuşak" güç olarak nüfuzunun daha da ilerlemesi durumunda, bölge ülkelerine yönelik "havuç" ve "sopa" uygulamalarının artış göstermesi büyük olasılıktır.

REFERANSLAR

Alam Saleh and Zakiyeh Yazdanshenas. "Iran's Pact with China is Bad News for the West," Foreign Policy, 9 Ağustos 2020. <https://foreignpolicy.com/2020/08/09/irans-pact-with-china-is-bad-news-for-the-west/>

Anthony Di Paola, Julian Lee, and Brian Wingfield. "Middle Eastern Petro-States' Reliance on China Surges with Covid," Bloomberg, 3 Haziran 2020. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-06-03/china-is-getting-its-hooks-deeper-into-middle-east-oil-supplies>

Aryaman Bhatnagar. "How COVID-19 is Disrupting India's Ties with Gulf Arab States," World Politics Review, 19 Haziran 2020. <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28853/how-covid-19-is-disrupting-india-gulf-relations>

Elham Fakhro. "COVID and Gulf Foreign Policy," International Crisis Group, 20 Nisan 2020. <https://www.crisisgroup.org/middle-east->

[north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/covid-and-gulf-foreign-policy](#)

Furkan Khan. "The Geopolitical Transformation in the Persian Gulf during COVID-19," LSE Blogs, 12 Haziran 2020. <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2020/06/12/the-geopolitical-transformation-in-the-persian-gulf-during-covid-19/>

"Intel: China may pose greater challenge to US hegemony in Mideast than Russia," Al Monitor 11 Haziran 2020. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/06/intel-us-china-pose-challenge-hegemony-mideast-russia.html#ixzz6VU6h7pQ4>

Karen E. Young, "China is Not the Middle East's High Roller," Bloomberg, 2 Temmuz 2020. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-07-02/china-is-not-the-middle-east-s-high-roller>

Kersten Knipp. "Iran Partners with China, as the West Steps Back," Deutsche Welle, 1 Ağustos 2020. <https://www.dw.com/en/iran-china-25-year-deal/a-54403582>

Paul Iddon. "Russia and China Vie for influence in US-dominated Middle East Arms Market," The New Arab, 24 Haziran 2020, <https://english.alaraby.co.uk/english/indepth/2020/6/24/russia-china-seek-foothold-in-middle-east-arms-market>

Robert Mogielnicki. "How China is Quietly Expanding its Economic Influence in the Gulf," World Politics Review, 21 Temmuz 2020. <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28924/how-china-is-quietly-expanding-its-economic-influence-in-the-gulf>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Murat Reis Mahallesi Gazi Caddesi No:69
Üsküdar/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Doç. Dr. Esra PAKİN ALBAYRAKOĞLU, DİPAM Kurucu Üyesi ve Kıdemli Araştırmacıdır. Pakin Albayrakoğlu, lisans programını Bilkent Üniversitesi Amerika Kültürü ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamlamış, yüksek lisans ve doktora derecelerini de aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden almıştır. Bahçeşehir Üniversitesi'nde tam zamanlı, Milli Savunma Üniversitesi'nde de misafir öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Türkiye ve Körfez Bölgesi özelinde güvenlik ve savunma meseleleri üzerine çalışmalar yürütmektedir. İngilizce, Fransızca ve Almanca literatür takip edebilmekte, Rusça'yı ise temel yeterlilik seviyesinde kullanabilmektedir. esra.albayrakoglu@dipam.org